

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	2
2	ONDERZOEKSOPZET	3
3	RESULTATEN.....	4
3.1	Signalering van armoede bij leerlingen	4
3.2	Gevolgen van armoede bij leerlingen op hun ontwikkeling	5
3.3	Initiatief vanuit scholen in de omgang met armoede.....	8
3.4	Initiatief vanuit leerkrachten in de omgang met armoede	11

1 INLEIDING

Wij (DUO Onderwijsonderzoek & Advies) verrichten elk schooljaar op eigen initiatief onderzoek naar actuele onderwijsthema's. Samen met het onderwijsvakblad Didactief hebben we in november 2019 onderzoek gedaan onder leerkrachten naar het thema armoede bij leerlingen in het basisonderwijs.

We hebben daarbij twee hoofdthema's onderzocht:

- De signalering van armoede bij leerlingen en het contact met hulpinstanties.
- Het initiatief in de bestrijding van armoede of omgang met armoede, zowel vanuit de leerkracht als vanuit de school.

In deze rapportage worden de resultaten van het onderzoek beschreven.

2 ONDERZOEKSOPZET

Onderzoeksmethode

Het onderzoek naar armoede van leerlingen in het basisonderwijs is uitgevoerd middels een online vragenlijst onder leerkrachten in het basisonderwijs. Voor het onderzoek hebben we gebruikgemaakt van ons Online Panel Leerkrachten Basisonderwijs. Dit panel, dat circa 2.800 leerkrachten telt, vult met regelmaat voor ons (en onze klanten) online vragenlijsten in over onderwijsrelevante thema's. Het panel is representatief naar onder meer de kenmerken: *schoolgrootte* (uitgedrukt in het aantal leerlingen), *denominatie* (rooms-katholiek, openbaar, protestants-christelijk en overig) en naar *regio* (Nielsen-indeling en naar de indeling die OCW hanteert: Noord, Midden en Zuid).

De technische realisatie van het online veldwerk is door ons in eigen beheer uitgevoerd en gemanaged.

Responsverantwoording

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode van 30 oktober tot en met 8 november 2019.

Onderzoeksgroep	Aantal benaderde leerkrachten	Respons: aantal leerkrachten dat de vragenlijst heeft ingevuld	Responspercentage
Leerkrachten basisonderwijs (groep 1/2 t/m 8)	949	700	74%

3 RESULTATEN

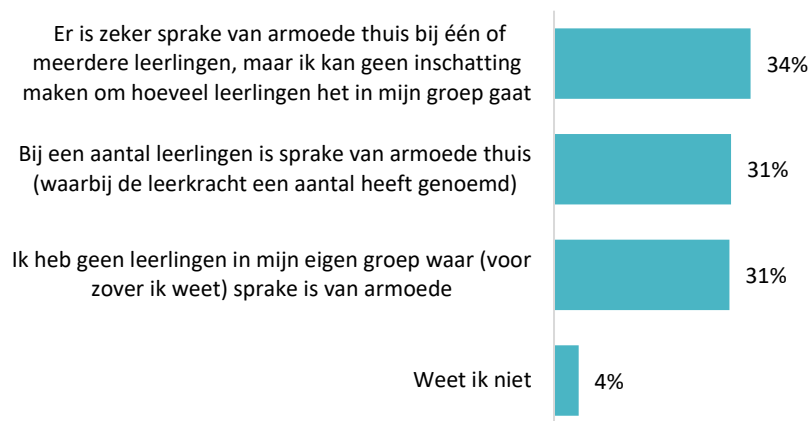
3.1 Signalering van armoede bij leerlingen

We hebben de leerkrachten voordat zij de eerste vraag konden invullen het volgende voorgelegd:

In deze vragenlijst stellen we u vragen over leerlingen die in armoede opgroeien. Hierbij gaat het om armoede in de breedste zin van het woord: variërend van leerlingen die opgroeien in een gezin dat niet of zeer moeizaam kan voorzien in de eerste levensbehoeften tot leerlingen die opgroeien in een gezin waar onvoldoende geld is voor bijvoorbeeld Wi-Fi, laptops en smartphones.

Vervolgens hebben wij de leerkrachten gevraagd of zij in hun groep vermoeden of weten dat er bij één of meerdere leerlingen thuis sprake is van armoede. Hierop heeft circa twee derde (65%) van de leerkrachten geantwoord dat zij één of meer leerlingen in hun groep hebben die in armoede opgroeien. Iets minder dan een derde (31%) geeft aan dat er geen leerlingen in hun groep zitten waar sprake is van armoede en 4% van de leerkrachten heeft aangegeven het niet te weten.

Bij hoeveel leerlingen in uw eigen groep (de groep waaraan u het meest lesgeeft) vermoedt u of weet u dat er thuis sprake is van armoede?

Van de leerkrachten die leerlingen in hun groep hebben die in armoede opgroeien kan circa de helft inschatten om hoeveel leerlingen het gaat. Van deze leerkrachten geeft circa de helft (53%) aan dat het gaat om één of twee leerlingen in de groep. Bijna een derde (32%) geeft aan dat zij drie, vier of vijf leerlingen in de groep hebben die in armoede opgroeien en 15% geeft aan dat het bij hen om meer dan vijf leerlingen gaat.

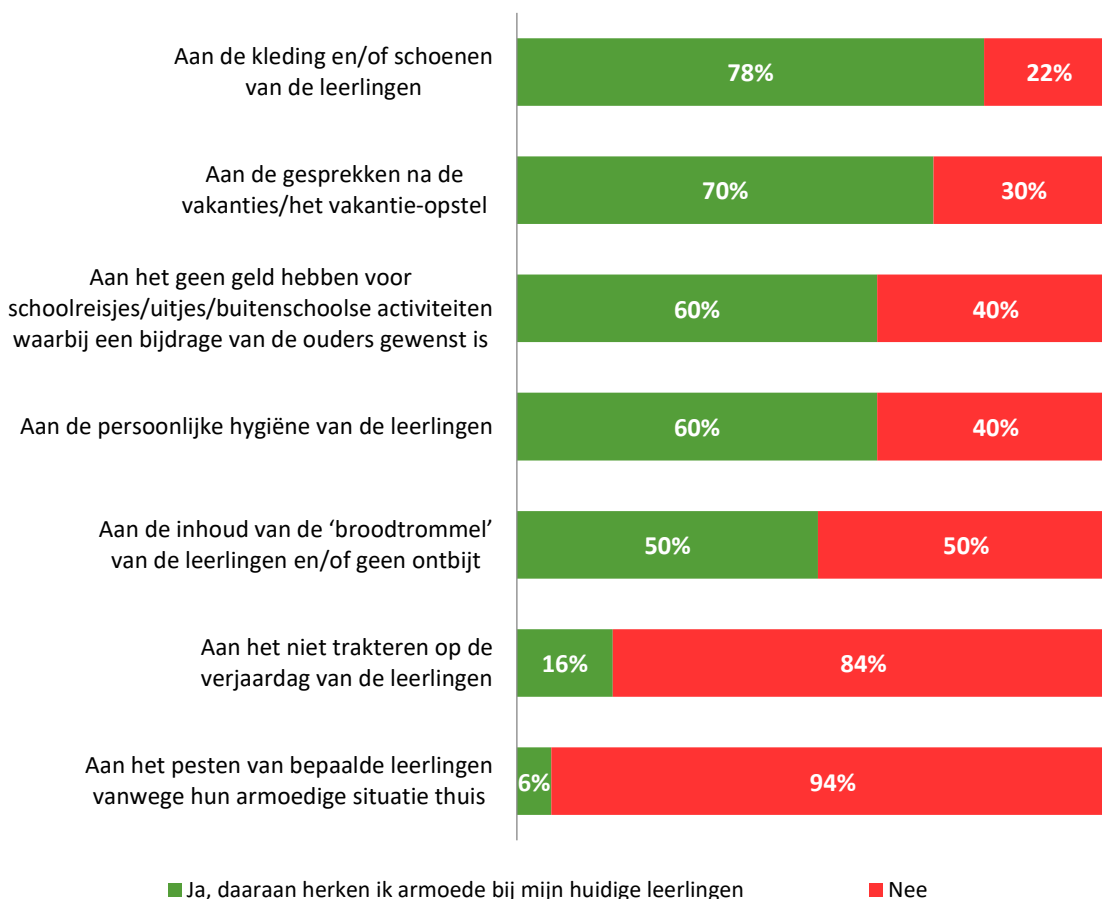
Wanneer we ervan uitgaan dat de leerkrachten die geen inschatting konden geven van het aantal leerlingen evenveel leerlingen in de groep hebben die in armoede leven als de leerkrachten die wél een inschatting konden maken, kunnen we een landelijk gemiddelde berekenen. Dit is **(ruim) twee leerlingen** per groep op alle basisscholen in Nederland.

3.2 Gevolgen van armoede bij leerlingen op hun ontwikkeling

De vragen in deze paragraaf zijn alleen voorgelegd aan leerkrachten die hebben aangegeven leerlingen in de groep te hebben die in armoede opgroeien (65% van alle leerkrachten).

De leerkrachten herkennen armoede het vaakst aan de kleding en/of schoenen van leerlingen (78%). Kleren zijn bijvoorbeeld verouderd of leerlingen dragen altijd dezelfde kleding/schoenen. Hierna wordt armoede het vaakst herkend aan de gesprekken na vakanties, waarin naar voren komt wat de kinderen zoal gedaan hebben tijdens hun vakantie. Het minst vaak wordt armoede herkend doordat deze kinderen gepest worden. Dit wordt door 6% van de leerkrachten herkend.

Welke signalen van armoede ziet u in uw eigen groep, oftewel waaraan herkent u de armoede bij uw leerlingen?

Een kwart (26%) van de leerkrachten geeft aan ook andere signalen van armoede te herkennen. Hierbij gaat het met name (door minimaal 20 leerkrachten genoemd) om de materiële toestand van bezittingen of het gebrek daaraan (bijv. fiets), om het niet hebben van een lidmaatschap bij sportclubs/geen deelname aan sociale activiteiten buiten de school en om het gebruik van 'armoedevoorzieningen'.

Ruim de helft (55%) van de leerkrachten geeft aan dat het in armoede opgroeien van leerlingen een negatieve invloed heeft op de leerprestaties, waarbij 7% aangeeft dat het veel invloed heeft op hun leerprestaties. Bijna een kwart (24%) denkt dat armoede geen of nauwelijks negatieve gevolgen heeft voor de leerprestaties.

Heeft het in armoede leven van leerlingen uit uw groep een negatieve invloed op hun leerprestaties?

- Ja, dat heeft veel negatieve invloed op hun leerprestaties
- Ja, dat heeft enige negatieve invloed op hun leerprestaties
- Nee, dat heeft niet of nauwelijks een negatieve invloed op hun leerprestaties
- Weet ik niet/kan geen inschatting maken

Met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling zegt een nog hoger percentage (76%) van de leerkrachten dat armoede een negatieve invloed heeft. Hierbij stelt 59% dat het in armoede opgroeien enige negatieve invloed heeft en 17% dat het veel negatieve invloed heeft.

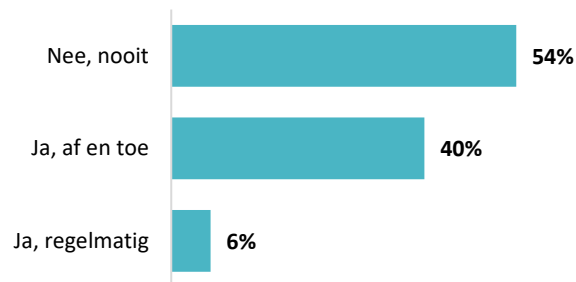
Heeft het in armoede leven van leerlingen uit uw groep een negatieve invloed op hun sociaal-emotionele ontwikkeling?

- Ja, dat heeft veel negatieve invloed op hun sociaal-emotionele ontwikkeling
- Ja, dat heeft enige negatieve invloed op hun sociaal-emotionele ontwikkeling
- Nee, dat heeft niet of nauwelijks een negatieve invloed op hun sociaal-emotionele ontwikkeling
- Weet ik niet/kan geen inschatting maken

Bijna de helft (46%) van de leerkrachten die leerlingen hebben die in armoede opgroeien, heeft ooit voor één of meer leerlingen contact gehad met hulpinstanties die gezinnen of kinderen in armoede bijstaan. Hierbij heeft slechts een klein deel regelmatig contact gehad.

Heeft u voor uw leerlingen weleens contact met hulpinstanties die gezinnen en/of kinderen in armoede bijstaan?

De leerkrachten die contact hebben met hulpinstanties hebben dat het meest met de volgende organisaties (20 keer of vaker genoemd): de gemeente, Stichting Leergeld, Schoolmaatschappelijk werk CJG.

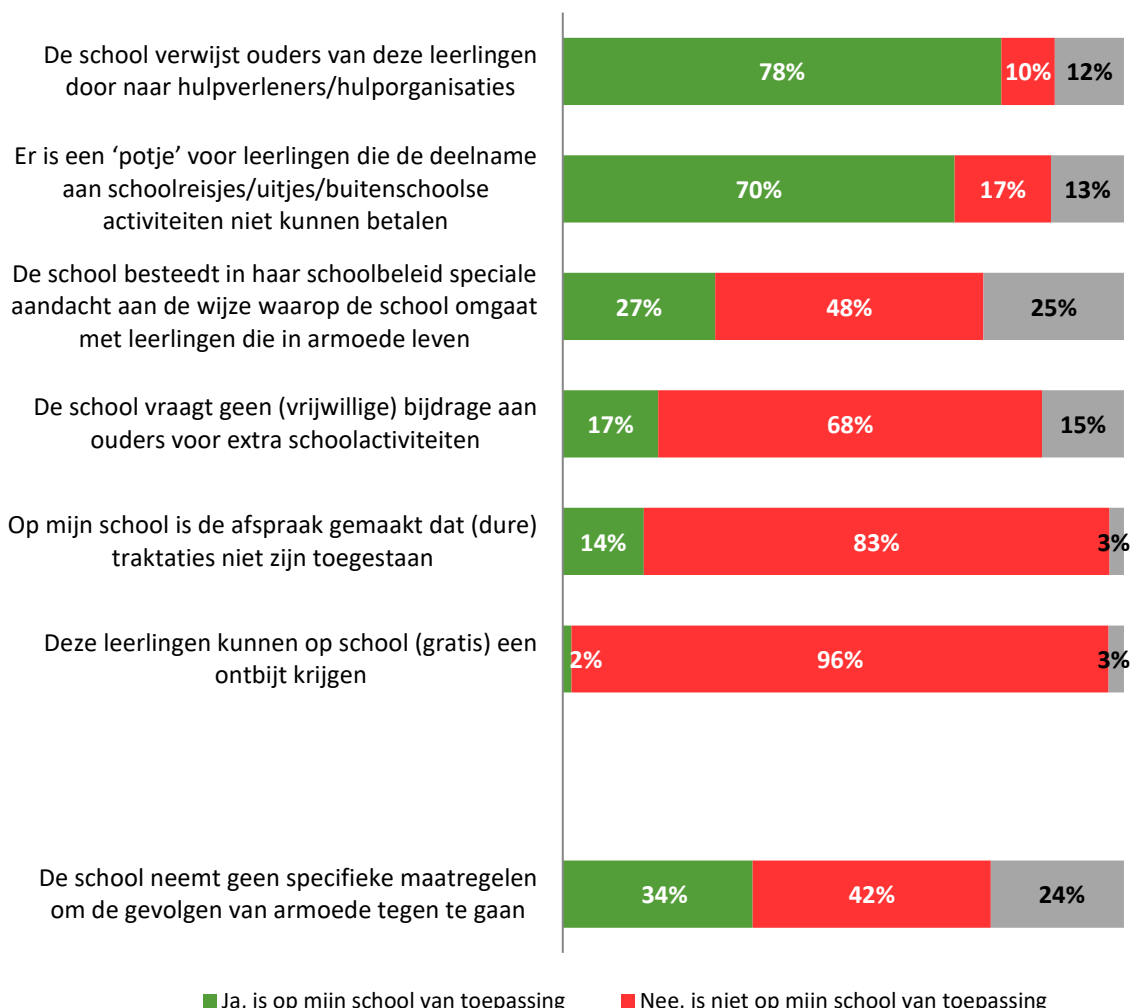

3.3 Initiatief vanuit scholen in de omgang met armoede

De vragen in deze paragraaf zijn voorgelegd aan alle leerkrachten (n=700).

We hebben alle leerkrachten gevraagd wat de school onderneemt voor leerlingen die in armoede opgroeien. De meerderheid van de leerkrachten geeft aan dat de school ouders doorverwijst naar hulpinstanties en dat er een potje is voor leerlingen die geen geld hebben voor buitenschoolse activiteiten. Volgens een derde van de leerkrachten treft de school geen specifieke maatregelen voor de bestrijding van armoede.

Wat onderneemt uw school voor leerlingen die in armoede opgroeien?

Circa een derde van de leerkrachten geeft aan dat de school ook nog andere maatregelen neemt tegen armoede. Hierbij zijn meest genoemde maatregelen (door minstens 20 leerkrachten genoemd):

- samenwerken met hulpstichting(en);
- als er eten over is van een activiteit meegeven aan deze leerlingen;
- lunch, fruit of ander eten aanbieden;
- faciliteren van het delen of weggeven van spullen onder leerlingen en ouders;
- onderling bespreken van mogelijkheden met ouders;
- het organiseren van hulpacties.

De leerkrachten zijn overwegend positief over hoe hun school zich inzet voor kinderen in armoede. De helft vindt dat er voldoende wordt gedaan door de school. Een kwart vindt dat de school iets meer zou kunnen doen en 2% vindt dat de school veel meer zou moeten doen. Bijna een kwart van de leerkrachten heeft geen mening.

Vindt u dat uw school voldoende doet voor leerlingen die in armoede opgroeien?

- Ja
- Nee, de school zou wat mij betreft iets meer voor deze leerlingen moeten doen
- Nee, de school zou wat mij betreft veel meer voor deze leerlingen moeten doen
- Weet niet

De leerkrachten die vinden dat hun school voldoende doet voor leerlingen die in armoede opgroeien, geven hiervoor voornamelijk de volgende redenen:

- We hebben hier beleid voor;
- We verwijzen arme gezinnen door naar hulpinstanties;
- Armoede komt op onze school nauwelijks voor;
- Je moet als school niet te veel willen doen, het is niet de primaire taak van het onderwijs;
- We maken het probleem bespreekbaar bij ouders en kinderen.

De leerkrachten die vinden dat hun school iets meer zou moeten doen, geven hiervoor voornamelijk de volgende redenen:

- Het is erg moeilijk bespreekbaar, er heerst veel schaamte;
- Communicatie met arme kinderen of ouders moet verbeterd worden;
- Er moeten meer materialen of eten aangeboden worden;
- Het probleem krijgt te weinig aandacht bij onze school/er is te weinig bewustzijn van het probleem;
- Er moet in de omgang met leerlingen beter geanticipeerd en gesignaleerd worden;
- Er zou meer financiële hulp moeten komen (bijv. korting op schoolgeld of uitjes).

De leerkrachten die vinden dat hun school veel meer zou moeten doen, geven hiervoor voornamelijk de volgende redenen:

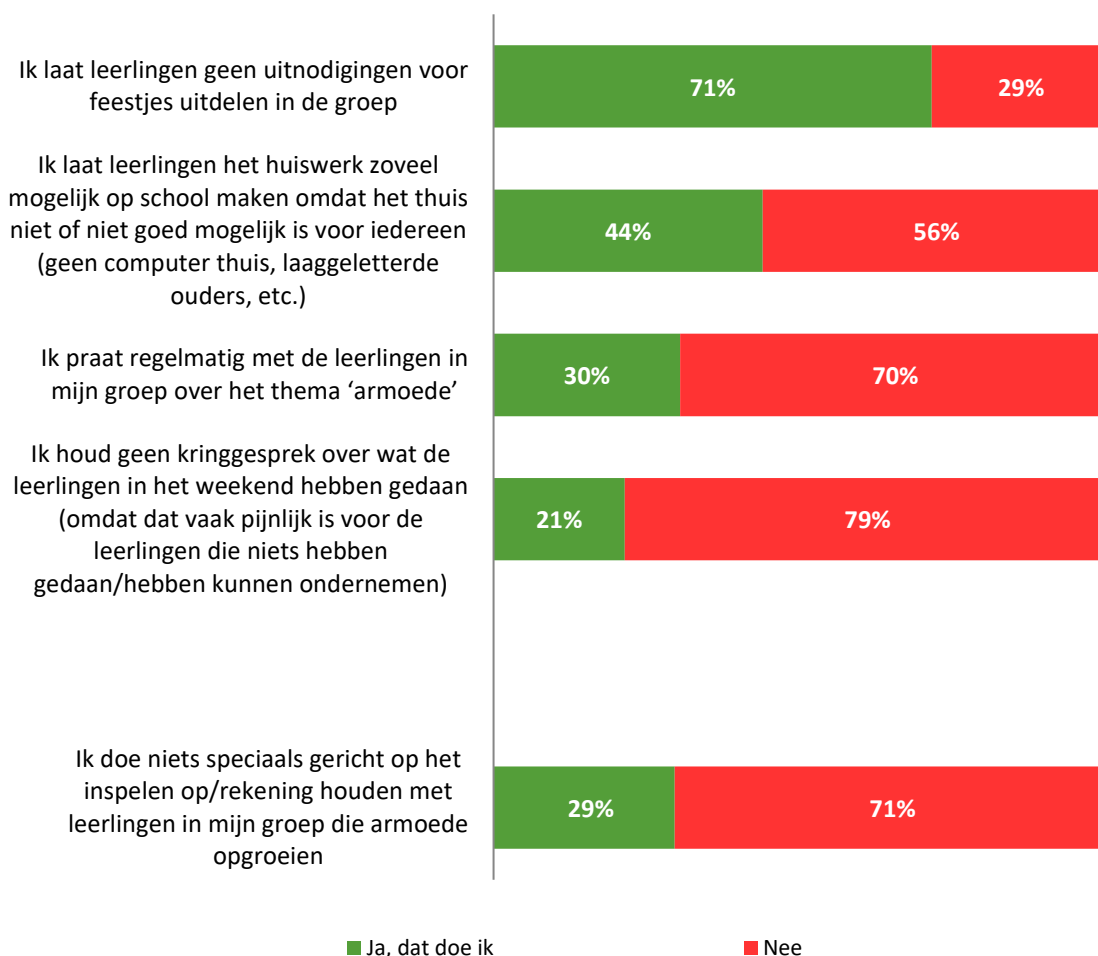
- Het probleem krijgt te weinig aandacht bij onze school/er is te weinig bewustzijn van het probleem;
- Er moeten meer materialen of eten aangeboden worden.

3.4 Initiatief vanuit leerkrachten in de omgang met armoede

De vragen in deze paragraaf zijn alleen voorgelegd aan leerkrachten die hebben aangegeven leerlingen in de groep te hebben die in armoede opgroeien (65% van alle leerkrachten).

Op de vraag wat de leerkrachten zelf doen om in te spelen op of rekening te houden met armoede, is het niet laten uitdelen van uitnodigingen voor feestjes in de klas veruit het meest gegeven antwoord (71% zegt dit als maatregel te nemen). Ruim twee op de vijf leerkrachten laat leerlingen het huiswerk zoveel mogelijk op school maken. Bijna een derde spreekt regelmatig over armoede met de leerlingen en een vijfde van de leerkrachten zegt geen kringgesprek (over wat leerlingen in het weekend hebben gedaan) te houden. Circa een derde doet zelf niets speciaals.

Wat doet u zelf als leerkracht in uw groep om in te spelen op/rekening te houden met leerlingen die opgroeien in armoede?

Ruim een kwart (28%) van de leerkrachten geeft aan ook nog andere acties te ondernemen om zelf in te spelen op of rekening te houden met armoede in de klas. Hierbij zijn de meest genoemde acties (minstens 10 keer genoemd):

- Ik maak het probleem bespreekbaar in de klas;
- Als er iets over is, dan geef ik het mee aan arme leerlingen;
- Ik pas op dat ik er niet te veel nadruk op leg – dit kan juist vervelend zijn voor arme kinderen;
- Ik stop arme kinderen af en toe iets toe (bijv. traktatie, fruit, cadeautje);
- Ik benadruk dat leuk niet gelijk staat aan duur (bijv. buiten spelen);
- Ik laat aan arme kinderen merken dat ik er voor ze ben (bijv. individuele gesprekken);
- Ik stimuleer onderling delen van spullen en eten;
- Ik geef weinig aandacht aan materiële zaken in de klas (bijv. aan merkkleding of aan sinterklaas of aan verjaardagscadeautjes).